

Genusperspektiv på fredsbefrämjande insatser

Utgiven av Försvarsberedningen, Försvarsdepartementet
Redaktör: Anja Stegen
Produktion: Edita Norstedts Tryckeri
Grafisk form: Kristina W. Smith
Omslagsfoto: Anders Anjou
Tryck: Edita Norstedts Tryckeri, Stockholm 2004
Skriften kan erhållas kostnadsfritt från
Försvarsdepartementet, 103 33 Stockholm,
e-post: bestallning@defence.ministry.se
Skriften kan även laddas ner från Försvarsberedningens webbplats:
www.forsvarsberedningen.gov.se

ISSN: 1650-1543

ISBN: 91-974667-4-3

Artikelnr: FORBER0303

Detta är nummer 12 i Försvarsberedningens skriftserie.

Förord

Internationella fredsbevarande styrkor har fått en allt viktigare roll i den globala säkerhetspolitiken. Inte minst kan vi se detta i samarbetet inom den Europeiska unionen där diskussionerna kring unionens kris-
hanteringsförmåga blivit mer konkreta. Medvetenheten om att insatserna måste återspegla den värld vi vill leva i har också ökat. Hösten 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolution 1325 (2000) "Kvinnor, fred och säkerhet". Resolutionen slår fast att det internationella samfundet måste ta särskild hänsyn till kvinnors utsatta situation i krig, och att FN:s medlemsländer måste samverka för att involvera kvinnor i fredsbyggande och konfliktslösande arbete. Ett konkret exempel på medvetenheten är den nu pågående FN-insatsen i Liberia som bygger på Brahimi-rapportens riktlinjer.

Sverige är sedan många år känt för att föra en progressiv och framgångsrik jämställdhetspolitik. Vi vill också kunna agera som ett föregångsland när det gäller jämställdhetsintegrering vid fredsfrämjande insatser.

Det är viktigt att öka andelen kvinnor, särskilt på beslutsfattande nivåer i alla fredsfrämjande insatser och det är lika viktigt att stödja kvinnors lokala fredsinitiativ. Men närvaro av kvinnor garanterar inte att det finns ett genusperspektiv. För att säkerställa ett genusperspektiv som är väl integrerat i det dagliga arbetet, krävs kunskap och utbildning av både män och kvinnor.

Leni Björklund

Leni Björklund
Försvarminister

Den svenska försvarsmakten bygger sedan några år upp en kompetens om genus och jämställdhet som blivit mer uppmärksammas och erkänd, även internationellt. Det är viktigt att Försvarsmakten och Sverige fortsätter med denna medvetna satsning och att kvinnors situation och betydelse både som aktörer och som drabbade i konfliktsituationer, liksom dess roll i freds- och återuppbyggnadsprocesser blir närmare belysta.

Skrifterna i Försvarsberedningens debattserie uttrycker de enskilda skribenternas egna

åsikter. Min förhoppning är att denna skrift, genom sin breda beskrivning och genomgång av behovet av ett genusperspektiv vid internationella insatser, skall stimulera till en fortsatt medveten jämställdhetsintegrering och en aktiv debatt inom området.

Genusperspektiv på fredsbefrämjande insatser

Internationella fredsbevarande styrkor har fått en allt viktigare roll i den globala säkerhetspolitiken. Parallellt med denna utveckling har genusfrågan kommit upp på den internationella dagordningen och kommit att påverka hur vi diskuterar och utvärderar dessa operationer, inte minst i den internationella pressen. I fredsbefrämjande insatser kommer militära styrkor alltid vara de första att infinna sig i ett konfliktområde där säkerhetssituationen är instabil. På många håll idag finns militära styrkor på plats för att framtvunga eller upprätthålla fred. Forskningen indikerar att närvaron av kvinnor liksom närvaron av ett genusperspektiv i detta arbete har en gynnsam effekt på fredsprocessen (Olsson & Tryggestad, 2001). Detta är viktigt, inte minst mot bakgrund av det faktum att lokalbefolkningen allt oftare utgörs av en majoritet av kvinnor men också för att trupperna ska spegla hela befolkningen för att vara legitima och fungera som förebilder för både kvinnor och män. Internationell forskning har påvisat hur kvinnors närvaro i konflikt-drabbade områden väsentligen har bidragit till skapandet av förtroendegivande och stabila relationer med den lokala befolkningen i återuppbyggandet och strävanden mot ett demokratiserat land (International Alert, 2002).

Vad menas med genusperspektiv?

Termen genus började användas inom kvinnoforskningen i slutet på sjuttioalet som ett resultat av kvinnoforskarens insikt om att kvinnligt och manligt i mycket stor utsträckning är sociala konstruktioner och långt ifrån endast biologiskt givna fenomen. En förenklad distinktion mellan begreppet kön och genus kan beskrivas på följande vis. Kön är en sortering av individer i enlighet med deras biologiska skillnader (genitalia) i könskategorierna kvinna respektive man. Vad det innebär att tillhöra den ena respektive den andra könskategorierna, dvs. innehåll och mening av begreppen kvinna/man är däremot i mångt och mycket sociala konstruktioner. Innehåll och mening varierar t.ex. över tid, kultur och även över livsrytmen. Genusbegreppet refererar till denna sociala konstruktion av de biologiska kategorierna kvinna/man. Genusbegreppet

omfattar långt mer än de biologiska kropparna t.ex. yrken, positioner i samhället, färger, emotioner, kläder, ja det mesta i vår omgivning kan tolkas som kvinnliga eller manliga konnotationer. Genusbegreppet har i forskningen använts som ett analytiskt verktyg för att synliggöra hur könsskillnader konstrueras och förmedlas i sociala grupper, institutioner, media och juridik etc. Fördelen med att skilja mellan kön och genus är alltså att det möjliggör analyser av beteendemönster som orsakas av sociala, historiska och symboliska konstruktioner av kön.

Emellertid har argument mot distinktionen mellan kön och genus framförts och en del menar på att det finns en falsk klarhet i denna distinktion, då biologiskt kön och socialt genus är ofrånkomligt sammanbundna (Eduards & Manns, 1987). Även biologiskt kön är kulturellt och historiskt föränderligt och vår föreställning om kroppen är en förutsättning för genuskonstruktionen. Idag använder därför de flesta forskare inom området begreppet kön för att referera både till biologiska och sociala representationer av kvinnor och män.

I den allmänna debatten är dock genusbegreppet alltmer vanligt förekommande och refererar då till beaktandet av kvinnors och mäns olika livsvillkor och positioner i samhället. Genusperspektiv innebär att olika frågor analyseras och belyses ur *både* kvinnors och mäns perspektiv. Det vill säga, inte bara det ena utan bägge könen ska lyftas fram i analyser som t.ex. denna. Oavsett om vi utgår ifrån att skillnader mellan kvinnors och mäns liv beror på biologiska eller sociala faktorer ska dessa skillnader analyseras och beaktas i varje sakfråga. En central dimension i genusperspektivet är frågan om fördelningen av makt mellan könen. Att synliggöra och åtgärda den könsrelaterade snedfördelningen av makt och inflytande i samhället är därmed en av de viktigaste aspekterna av genusperspektivet.

Vetenskapen och den allmänna historieberivningen har dock under lång tid präglats av androcentrism, dvs. den kunskap vi besitter och ser som allmänt vedertagen är till största del formulerade av män för män. Detta har i många fall medfört felaktiga analyser av resultat liksom att kvinnors kunskaper, behov och erfarenheter i många fall kommit att marginaliseras. Den feministiska forskningen uppstod ur ett behov att åtgärda denna snedsits genom att forskning och kunskapsbildning kom att fokusera kvinnors livssammanhang. Även om mycket forskning under de senaste decennierna har fyllt i en del kunskapsluckor återstår mycket att göra inte minst inom området väpnade konflikter. Denna

text kommer därför främst att fokusera på kvinnors och flickors situation i dessa sammanhang.

Genusperspektiv i fredsbefrämjande insatser

I alla faser av fredsbefrämjande arbeten finns viktiga genusaspekter.

Innan konflikten. Inom freds- och konfliktforskningen talar man om "early warning", tidiga varningssignaler, vilka utgör riskfaktorer för att väpnade konflikter kan utlösas. En sådan kan vara ett starkt förtryck av den kvinnliga delen av befolkningen men också av andra delar av befolkningen. En betydande snedfördelning av maktresurser ökar risken för kamp om kontroll över resurser. Kontrollen över resurser, liksom utövandet av makt, är könsmärkt där kvinnor generellt har betydligt lägre grad av makt och inflytande än män. Uppblossandet av konflikter tenderar att förvärra en existerande snedfördelning av maktresurser mellan könen (El Jack, 2003).

Under konflikten. Även om konfliktsituationen tenderar att förstärka befintliga könstereotyper uppstår också nya könsroller. Kvinnor får t.ex. ofta ta över huvudansvaret för familjehushållet för att lösgöra män för strid. Detta innebär att de ensamma får kämpa för att få tillgång till resurser som ofta är svårtillgängliga under pågående konflikter. Detta ökar kvinnors utsatthet liksom risken för att falla offer för utpressning eller "trafficking". Det finns även forskning som påvisar mer positiva effekter av denna omorganisering där kvinnor ofta får mer makt i den civila sfären under konflikten. Vad utfallet blir tycks t.ex. bero på typ av konflikt samt hur samhället var organiserat innan. På grund av dessa skillnader mellan olika konfliktområden är det viktigt med en kunnig genusanalys så att man kan förbereda fredsbevarande personalen på rätt sätt.

En annan aspekt är de roller som kvinnor har som aktörer under konflikten. När väpnade konflikter väl uppstått ökar också tillgången på vapen, ofta i hela populationen. Kvinnor utnyttjas eller deltar på egna initiativ för att smugla vapen, t.ex. med låtsad graviditet som täckmantel. Närvaron av vapen bland civilbefolkningen och svårigheterna med att upptäcka vapen som smugglas av kvinnor försvårar fredsbefrämjande arbeten och ökar risken för att nya våldsamma konflikter

blossar upp (International Alert, 2002). Kvinnor kan också vara mer utsatta då de roller de har ofta inte faller under de som skyddas av internationell rätt (Chinkin, 2001).

Efter konflikten. En effekt av kriget är ökad kriminalitet och våldsdåd bland civilbefolkningen till följd av den ökade tillgången på vapen samt avsaknaden av traditionella institutioner som upprätthåller lag och ordning. Studier har visat både på en ökning av våld i hemmet i post-konfliktsfasen liksom en ökning av våld i hemmet med vapen. Änkors behov och rättigheter, t.ex. till den avlidne mannens mark, fastighet etc. är i regel inte lagstadgade, varför kvinnorna inte sällan förlorar all egendom till den avlidne makens släktingar (Bell & Narayanaswamy, 2003; El Jack, 2003).

Resolution 1325

Den 31 oktober 2000 antog FN:s säkerhetsråd resolutionen 1325 (resolutionen i sin helhet redovisas i bilaga 1). Denna behandlar krigets påverkan på kvinnor och flickor samt kvinnors deltagande i konfliktlösning och arbetet med långsiktig fred. Den slår bl.a. fast att det internationella samfundet måste uppmärksamma och ta särskild hänsyn till kvinnors utsatta situation i krig, liksom att FN:s medlemsländer måste samverka för att involvera kvinnor i fredsbyggande och konfliktlösande arbete. Detta innefattar både att öka andelen kvinnor, särskilt på beslutsfattande nivåer i alla fredsbefrämjande insatser och att stödja lokala kvinnors fredsinitiativ. Resolutionen betonar även vikten av att ett genusperspektiv genomsyrar alla fredsbefrämjande insatser. Den understryker vikten av utbildning. Även om kvinnor är närvarande i freds- och konfliktlösande arbete är detta inget som på något sätt automatiskt garanterar närvaron av ett genusperspektiv. Hos många män har det dessutom varit påtagligt frånvarande. Närvaron av ett genusperspektiv fordrar kunskap och utbildning av *både* kvinnor och män som ska delta i fredsbefrämjande insatser.

Kvinnors frånvaro i flera dimensioner av fredsbefrämjande arbeten är emellertid påtaglig. Organisationer som FN har en relativt liten andel kvinnor anställda inom fredsuppdragen. Inom FN-polisen och militären utgjorde kvinnor endast en bråkdel av styrkorna år 2002. Studier visar dessutom att inga större ansträngningar har gjorts för att få medlemsstater att öka den polisiära eller militära andelen kvinnor. Data från 1957-

1991 visar en obetydande ökning och siffrorna ligger idag runt 3-5 % (Hicks Stiehm, 2001). År 2003 var endast ett av FN:s generalsekreterares speciella sändebud i konfliktdrabbade regioner kvinna och endast tre kvinnor har haft posten tidigare. I FN:s viktigaste organ, säkerhetsrådet, sitter enbart män. FN:s mål att nå en jämn könsfördelning (50/50) på alla professionella befattningar ligger ganska långt borta. I de flesta fredsbefrämjande insatser har det dock i regel funnits en något högre andel civil kvinnlig personal (Olsson, 2001). Problemet är att de inte uppmärksammas tillräckligt och inte heller suttit på beslutsfattande positioner.

Olika länder har även kommit olika långt i sitt arbete med att föra in genusperspektivet och öka jämställdheten i sitt arbete. För att öka möjligheterna att implementera resolution 1325 har de nederländska försvars-, inrikes-, utrikes-, samt näringsdepartementen initierat ett EQUAL-projekt, "Gender maisteraming in peacekeeping operations". De områden som har identifierats som särskilt viktiga att analysera ur ett genusperspektiv är följande;

1. inom lokalbefolkningen
2. i dagliga kontakter mellan fredsbefrämjande personal och lokal civilbefolkning
3. inom gruppen fredsbefrämjande personal

Målet med projektet är att öka kunskapen om hur genusperspektiv kan hanteras inom ramen för fredsbefrämjande operationer, konfliktförebyggande, konfliktlösande och i återuppbyggnadsarbetet efter konflikter för att öka kvaliteten av missionen och förkorta tiden för insatsen.

Kvinnor som offer i krigs- och konfliktsituationer

Oavsett vilken sorts konflikt som pågår är den traditionella bilden av män på väg till kriget vid fronten medan kvinnorna stannar hemma med barnen och de äldre, inget annat än en myt. Distinktionen mellan konfliktzoner och s.k. säkra zoner, där hemmet ses som en säker zon, är också helt felaktig och har problematiserats av forskare med ett genusperspektiv. Attacker mot kvinnor har nämligen blivit en allt vanligare krigsstrategi framförallt i den typ av konflikter vi ser idag (El Jack, 2003).

När kvinnor blir måltavlor för krig och konflikter ökar belastningen på samhällsstrukturen drastiskt genom att det omsorgsarbete som kvinnor utför och som ofta håller ihop familjer och samhällen söndras (Olsson & Tryggestad, 2001).

Generellt i jämställdhetens historia har kvinnors givande av betald/ obetald omsorg beskrivits som den osynliga hand som upprätthåller samhället. En grundläggande förutsättning för att ett samhälle ska kunna fortleva är att människorna i detta samhälle utför nödvändigt omsorgsarbete. Omsorg är ett arbete som utförs i relation till en eller flera människor. Produktionen av omsorg kan ske både kollektivt, t.ex. sjukvård, kommunal service, daghem samt obetalt, att ta hand om egna barn och gamla föräldrar etc. För små barn, sjuka och gamla är givandet av omsorg helt nödvändigt för överlevanden men även för upprätthållandet av alla nära relationer behövs en viss grad av omsorg (Johansson, 2001).

Det allra vanligaste i de flesta kända kulturer är att kvinnor är givare av omsorg i mycket högre utsträckning än män och att män är mottagare av omsorg i mycket högre utsträckning än vad de ger omsorg (Delphy, 1980; Gemzöe, 2002; Eurostat, 2002; Johansson, 2001).

Omsorgsarbetet utgör en fundamental del av de faktorer som upprätthåller könssystemet, dvs. var/hur kvinnor och män återfinns i samhället, på arbetsmarknaden, i det ekonomiska systemet, i privata relationer etc. Det som är särskilt betecknande för omsorgsarbetet är att det tar tid och kräver omsorgsgivarens närvaro. Kvinnors faktiska men även *förväntade* ansvar för omsorgsarbete leder till att mäns rörelsefrihet och valmöjligheter är större och fler än kvinnors. Det män vinner genom rådande könssystem är med andra ord ökat handlingsutrymme och mer tid att ägna åt annat, lönearbete, karriär, fritidsintressen m.m. (Delphy, 1980; Johansson, 2001).

I Sverige har den ojämna fördelningen mellan kvinnor och män som utförare av omsorgsarbete länge setts som ett avgörande hinder för att uppnå ökad jämställdhet. Trots långtgående samhällsförändringar under de senaste decennierna både i form av en ökad andel karriär- och yrkesarbetande småbarnsmammor samt införandet av ny teknik i hem och hushåll, pappamånad, utökad föräldraförsäkring m.m. har den ojämna fördelningen mellan kvinnor och män som utförare av omsorgsarbete endast marginellt utjämnats (Gemzöe, 2002; SCB 2002). Siffror som på senare tid har visat att kvinnors tid i det obetalda omsorgsarbetet har minskat visar samtidigt att detta inte beror på att män har investerat

mer av sin tid i det obetalda omsorgsarbetet något nämnvärt. Istället har ett av de mer svårlösta jämställdhetshindren i Sverige "lösts" genom att allt större delar av det obetalda arbetet läggs ut på en svart eller vit arbetsmarknad. En lösning som knappast står till buds för de kvinnor som utgör lokalbefolkningen i de länder som världssamfundet är satta att skydda och hjälpa genom olika fredsbefrämjande insatser.

Dessa kvinnor betraktas dessutom i regel som männens ägodelar, utan egna rättigheter men om hon uppför sig enligt konventionerna är hon en stolthet för sin man och familj. Ett bevis på att det manliga patriarkatet har lyckats med sin uppgift att kontrollera kvinnors arbetskraft och sexualitet. Att sexuellt våldföra sig på kvinnor, helst inför mannens ögon, är en krigsstrategi som ofta används i syfte att bryta ner familjer och orsaka social instabilitet (Rehn & Johnson Sirleaf, 2002). Våldtäkterna sänder ett tydligt budskap till de våldtagna kvinnornas män, "ni har misslyckats med att skydda era kvinnor, ni är inga riktiga män". Det förakt (ett uttryck för en kraftfull projektion som riktas mot det kvinnliga offret vilken påminner mannen om sitt misslyckande genom sin blotta närvaro) och den sociala utslagning dessa kvinnliga offer för sexualiserat våld möter av "sina egna" tvingar dem inte sällan till flykt. Detta innebär särskilda svårigheter för kvinnor eftersom det minskar möjligheterna att få tillgång till de förnödenheter som krävs för att hålla igång ett hushåll. Ofta leder det också till social uteslutning och fattigdom för kvinnorna och deras barn (Bell & Narayanaswamy, 2003; El Jack, 2003).

De många nya roller som påförs kvinnor i och med väpnade konflikter, vilka innebär både reproduktiva, produktiva och sociala ansvar är betungande och delegeras ofta till döttrarna som därmed inte längre kan gå i skolan. Detta ökar givetvis maktobalansen mellan könen även efter det att den väpnade konflikten har upphört. Vad som definieras som fred kan ur ett genusperspektiv skilja sig från en traditionell definition. För kvinnor är fred inte enbart upphörandet av väpnad konflikt eftersom könsdiskrimineringen fortfarande pågår. Så länge maktobalansen och den ojämna fördelningen av omsorgsarbetet mellan könen inte adresseras finns det ingen varaktig fred.

Flera studier pekar också på att närvaron av fredsbevarande trupper bidrar till att öka förekomsten av prostitution och sexuellt slaveri (International Alert, 2002). Lokala kvinnoorganisationers arbeten och anmälningar har hittills ofta ignorerats. Majoriteten av anmälningar

avseende sexuella och fysiska övergrepp på kvinnor och barn är riktade mot manliga militära fredsbevarare. Exempel från Kambodja, Namibia, Somalia, Bosnien och Kosovo vittnar om att responsen på anmälningarna från ledare ansvariga för de fredsbevarande trupperna ibland består i att dela ut kondomer och be officerarna att vara mer diskreta, t.ex. genom att undvika att bära uniform vid besök på bordeller samt att parkera så långt borta från dessa institutioner som möjligt! (ibid.)

Mellan åren 1999 och 2000 var underåriga flickor involverade i väpnade konflikter i åtminstone 32 länder. Flickorna hanteras ibland som sexuella ägodelar som soldaterna får i "belöning". I utbyte mot mat och skydd krävs kvinnor och flickor ofta på sexuella gentjänster vilket även ökar risken för HIV infektioner drastiskt. De påtvingade graviditeter som detta ofta medför innebär att kvinnor har särskilda medicinska behov i krigs- och konfliktsituationer liksom behov av extra näring och föda under graviditet och amning. I Elisabeth Rehn och Elle Johnson Sirleafs UNIFEM-rapport (2002) vittnar författarna om att det yngsta offret för sexuellt våld som de känner till var en 9-månaders flickbaby inför vilken soldaterna stod på tur för att våldta.

Forskare har även börjat rikta uppmärksamheten på den gråzon som ofta uppstår i detta sammanhang då många officerare har visat sig ha flickvänner i lokalbefolkningen under längre vistelser. Officerarna betalar ibland för flickornas uppehälle vilket leder till en påfallande social och ekonomisk förändring för dessa flickor. Frågan är dock om det leder till en förbättring. Den manliga lokalbefolkningen är ofta mycket negativt inställda till dessa parförhållanden. Kunskapen om vad som händer med dessa flickvänner när de manliga officerarna åker hem är ännu bristfällig. Om flickvännerna (som ofta själva är aktiva i att knyta band med manliga officerare just därför att det ökar deras sociala och ekonomiska resurser, åtminstone tillfälligt) tenderar att ha flera sådana förbindelser ökar det naturligtvis risken för sexuellt överförbara sjukdomar, inte minst HIV. Likaså ökar också risken för graviditeter, s.k. "UN babies", som dessa kvinnor får hantera ensamma då de manliga officerarna mycket sällan tar med sig sina flickvänner när de återvänder hem, även om det är detta som många flickvänner önskar och kanske har förespeglats (Barth, 2004).

Frågan om relationer mellan fredsbevarare och lokala flickvänner är också problematisk p.g.a. den ojämlika maktsituationen mellan de båda. Den bör därför analyseras utifrån de sociala och ekonomiska förändringar

som konflikten medfört. Frågan om "UN babies" är också viktig att betänka utifrån FN:s barnkonvention.

Kvinnor och flickor utnyttjas alltså som sexslavar i så gott som alla dimensioner av krigs- och konfliktsituationer, i flyktingläger, av poliser, militärer, FN delegater m.m. Denna förslavning omöjliggör ett lands chanser till återuppbyggnad. Alla former av könsrelaterat våld måste därmed kriminaliseras, rapportering av våldtäkter och sexuell exploatering av kvinnor som är associerade med fredsbefrämjande personal måste förbättras och förövarna dömas.

Fredsbefrämjande insatser saknar ofta genusperspektiv

Vanligtvis saknas ett genomtänkt genusperspektiv i fredsbefrämjande insatser. Resultatet är att den största delen av resurserna från dessa insatser inte går till de kvinnor och flickor som är i stort behov av dem. Program som syftar till att stödja kvinnor och män i återuppbyggnadsfaser har dessutom ofta ett mycket könsstereotypt innehåll. I Sri Lanka riktades inkomstgenererande aktiviteter som trädgårdsskötsel, krukmakeri och sömnad till kvinnor medan stöd till läkar- eller företagsutbildning riktades till män. I Kosovo tilldelades vatteningenjörer, vilka enbart var manliga, nya tekniska hjälpmedel medan kvinnorna som oftast fick syssla med handikappsutveckling, hygienprogram etc. fick nöja sig med att dela på gamla, trasiga tekniska hjälpmedel. Därmed fortsätter maktobalansen även då den väpnade konflikten upphör.

Denna obalans finns även i rehabiliterings- och återintegreringsinsatser där familjens behov tenderar att negligeras och stödet enbart går till männen. Detta är särskilt uppenbart vad gäller kvinnliga ex-soldater vilka ofta marginaliseras i och med upphörandet av väpnade konflikter medan manliga ex-soldater inbjuds att delta i nya politiska strukturer och veteranorganisationer.

Bristen på relevanta genusanalyser innebär också att stöd och insatser inte får lika gynnsamma effekter för kvinnor som för män. I Eritreas krig mot Etiopien där den militära styrkan involverade nästan 50 % av befolkningen och ett mycket stort antal kvinnliga soldater, fick både kvinnliga och manliga ex-soldater ekonomiskt stöd. Många av kvinnorna var ensamstående mödrar och det ekonomiska stödet gick omedelbart till familjebehov som mat och medicin. När det ekonomiska stödet var slut blev kvinnorna snabbt fattiga och sårbara. De manliga ex-soldaterna däremot investerade pengarna i mark eller affärer eller satte in dem på

banken. Rehabiliteringscenter som hjälper pojkar som varit soldater till ett nytt liv erbjuder rehabilitering, skola, stöd att bli ingenjörer eller lärare, mat, kläder och medicinsk hjälp. Något liknande finns inte för kvinnor och flickor i samma situation (El Jack, 2003).

Det räcker inte att enbart ta hänsyn till kvinnors behov under och efter väpnade konflikter. Även om internationella lagar och konventioner skyddar kvinnor från könsrelaterat våld och erkänner kvinnors särskilda svårigheter i dessa situationer måste kvinnor tillåtas att arbeta tillsammans med män i skapandet av konfliktlösning och fredsprocesser på ett jämställt sätt. Varaktigt fred och demokrati uppnås inte genom att skydda kvinnor från olika former av könsrelaterat våld utan genom att de inkluderas i viktiga beslutsfattande samhällspositioner.

Kvinnor som aktörer i krigs- och konfliktsituationer

Även om bilden av kvinnor som offer i krig och patriarkala samhällen är en dyster realitet så finns också en annan som måste synliggöras och stödjas; kvinnor som aktörer, kvinnor som helt centrala i fredsprocesserna. Detta gäller både kvinnor i lokalbefolkningen och kvinnor som deltar i fredsfrämjande arbeten.

Flera studier har noterat att könsroller förändras på olika sätt i väpnade konflikter och att detta kan innebära positiva möjligheter för sociala förändringar av könsrelationer (Bell & Narayanaswamy, 2003). Det gäller att belysa och stödja dessa processer. Kvinnor är ofta aktiva i lokala freds-/kvinnorörelser, i vissa länder som Afghanistan lever de ett underjordiskt liv för att undkomma repressalier från män. Dessa kvinnogrupper har en god kunskap och kännedom om sitt land och har utvecklat idéer och tankar om hur kvinnor behöver stödjas. För att inte ännu starkare sanktioner mot kvinnor ska uppstå efter väpnade konflikter är det mycket viktigt att söka upp samt lyssna på och samarbeta med dessa kvinnogrupper.

En del studier har visat att det inte sällan är kvinnorna i dessa länder som uppvisar starkast motstånd mot våra västerländska jämställdhetsideal. Detta beror på att de kvinnor som bryter mot det patriarkala systemet möter mycket starka sanktioner. Det krävs därför kunskap och lyhördhet för att hantera dessa frågor på ett framgångsrikt sätt.

De fredsbevarande trupperna har nära kontakt med lokalbefolkningen och att kvinnor då finns med i de militära trupperna underlättar möten mellan de båda grupperna. Erfarenheter bland annat från NORBATT,

den norska bataljonen i Libanon, visade bl.a. att de kvinnor som deltog i de militära styrkorna skapade mycket goda relationer med kvinnor i lokalbefolkningen och därmed fick tillgång till värdefull information, både ur säkerhetssynpunkt och för att kunna fullfölja mandatet (Karamé, 2001).

Kvinnor i lokalbefolkningen delger inte gärna sina erfarenheter till män, även om det finns kvinnlig personal närvarande. Om lokalbefolkningens kvinnor däremot lämnas ensamma med kvinnlig personal, tar kvinnorna gärna till orda. I vissa fall har detta lett till s.k. Kvinnopatruller. I Bosnien- Hercegovina tog kvinnor i ett svenskt förband initiativ till en särskild kvinnopatrull vilket ledde till att många kvinnor i lokalbefolkningen då tog kontakt.

UNTAG-missionen i Namibia inkluderade många kvinnor och anses vara en av FN:s mest framgångsrika missioner. Här fanns ett mycket tydligt ledarskapsansvar vad gäller integreringen av ett genusperspektiv både internt och externt, samt genusexpertis. Studien indikerade att ledarskapet är fundamentalt för huruvida genusimpregnerade policier implementeras och jämställdhetsaspekter stärks i insatserna och hos värdnationen.

Kontinuerliga uppföljningar av de militära truppersnas uppförande både i och utanför arbetet ledde till att personal som uppförde sig dåligt snabbt kunde avskiljas. Detta gav tydliga signaler om den nolltolerans för sexuellt ofredande som ledarskapet hade tagit ställning för. Enligt de intervjuade personerna i studien uppfattades den kvinnliga personalen i missionen att vara mer benägna än den manliga personalen att respektera och samarbeta med lokalbefolkningen för att uppnå fredslösningar. Lokala kvinnoorganisationer involverades med fokus att erhålla fria och oberoende val oavsett kön samt en jämställd konstitution (Olsson, 2001).

Andra missioner vars innehåll haft ett medvetet genusperspektiv som t.ex. i Sierra Leone, har också fokuserat på att få kvinnor att rösta, delta i fredsprocesser och inta beslutsfattande positioner i den nya samhällsstrukturen. Stöd som syftar till att expandera kommunal barnomsorg har också visat sig vara framgångsrika. Det ökar kvinnors möjligheter att generera inkomst, vilket är särskilt viktigt då en eller flera manliga familjemedlemmar har försvunnit eller omkommit i kriget och kvinnorna står som ensamma familjeförsörjare (Bell & Narayanaswamy, 2003).

En viktig insats för militära förband i fredsbefrämjande insatser är att avvärja stridande parter och att konfiskera lätta och tunga vapen som

spridits bland civilbefolkningen. Internationella aktörer anser DDR (disarmement, demobilisation, reintegration) som ett av de viktigaste stegen i fredsprocessen. När kvinnor deltagit i fredsbefrämjande arbete har detta ökat andelen vapen som samlats in i DDR-programmen (Bell & Narayanaswamy, 2003).

När manlig personal är medveten om betydelsen av genusaspekter i fredsbefrämjande insatser får detta positiva konsekvenser för missionen. I en kommande studie från FHS/ILM (Blomgren & Johansson 2004) redovisas erfarenheter av att leda fredsbefrämjande verksamhet i Bosnien och Kosovo. I rapporten beskrivs en episod där svenska officerare förhandlade med befolkningen i en by.

Förhandlingarna skedde mellan några officerare och utvalda män som representerade byn. Samtalen pågick i flera dagar och var segslitna. Den svenske officer som ledde förhandlingarna lade märke till att det fanns några äldre kvinnor i bakgrunden. De var alltid närvarande men yttrade sig aldrig. Det var tydligt att samtalen var männens arena men officeren hade en känsla av att kvinnorna var viktiga på något sätt. Han beslöt sig för att visa att han var medveten om deras närvaro. Detta gjorde han genom att vid nästa dags möte gå fram till kvinnorna och hälsa på var och en genom att ta dem i hand – utan att säga något. Redan nästa dag hade det skett en förändring som visade sig i att man var mer öppen för att söka kompromisser. Officeren tolkade detta som att kvinnorna haft en viktig roll “bakom kulisserna” och att han genom sitt agerande hade stärkt deras inflytande på processen. Han upplevde också att han ökade förtroendet för sin egen person i bybornas ögon.

Händelsen beskriver officerens egna initiativ att uppmärksamma en genusaspekt och det positiva utfallet av detta. Den tydliggör också vikten av att genusanalyser systematiskt bör ingå i svenska utlandsstyrkors verksamhet.

Sammanfattningsvis visar studier bl.a. från Bosnien, Kambodja, El Salvador och Sydafrika;

1. Att kvinnor i lokalbefolkningen hellre anförtror sig åt kvinnlig personal.
2. Kvinnliga förhandlare förstår och artikulerar implikationer av fredsprocesser för kvinnor bättre än manliga förhandlare.
3. Fredsbefrämjande insatser med en hög andel kvinnor har haft större framgångar än de som haft få kvinnor eller inga kvinnor.

4. Då fredsfrämjande operationer har minst 30 % kvinnlig personal ansluter sig kvinnor i lokalbefolkningen snabbare och i större utsträckning till fredskommittéer.
5. Då genusperspektiv hanteras inom ramen för fredsfrämjande insatser ökar detta kvaliteten på missionen.

Den militära professionen ur ett genusperspektiv

Många nationers förväntan att drabbas av krig är mycket låg. I dessa länder har den traditionella militära rollen förändrats där fredsfrämjande insatser i krigsdrabbade länder blivit en av de främsta uppgifterna för Försvarsmakten. I och med denna förändring har också könsintegrering blivit en högst aktuell fråga. Motståndare mot en ökad könsintegrering menar att kvinnors fysiska och psykiska förutsättningar för strid riskerar att nivellera den militära professionen. Kvinnor anses av naturen vara mjukare och fredligare än män och därmed mindre krigsdugliga. Ett annat vanligt argument är att dödade kvinnliga officerare eller soldater uppfattas mer upprörande än dödade män av det civila samhället. Att kvinnor som deltar i fredsfrämjande insatser på chefspositioner inte accepteras av de patriarkala samhällen som de flesta värdnationer karaktäriseras av, är ytterligare ett vanligt argument.

Förespråkare för könsintegrering hävdar att argumenten mot könsintegrering har mycket lite empiriskt stöd och är ett uttryck för de etablerade könsrollerna (dvs. stereotypa eller idealiserade genusföreställningar) och upplevda störningar av dessa. Vidare motsägs de av faktiska erfarenheter gjorda bl.a. i USA i samband med Gulfkriget. Från det amerikanska försvarsdepartementet fanns farhågan att de döda amerikanska kvinnliga militärerna skulle framkalla starka reaktioner mot kvinnors närvaro i dessa konflikter. Erfarenheterna visade dock att det amerikanska samhället hade anpassat sig till de nya könsrollerna och besked om död kvinnlig personal väckte inte mer uppmärksamhet eller bestörtning än besked om död manlig personal (Franke, 1997).

Flertalet studier har visat att då kvinnor bär uniform eller har en officiell chefsbefattning accepteras detta av lokalbefolkningens män (Karamé, 2001). I de fall de inte gör det har det varit positivt när kvinnliga och manliga kollegor har samarbetat och uppvisat ett jämställt förhållande gentemot värdnationen (Olsson & Tryggestad, 2001). Givet innehållet i resolution 1325, är det inte heller självklart att argument som bygger på att fördomsfulla genusföreställningar bland värdnationernas lokalbe-

folkning bör accepteras, ska tillåtas vara styrande för hur FN väljer att organisera sitt arbete. En uppgift som representanter för det internationella världssamfundet har, är att förmedla värdet av jämställdhet mellan könen.

Vidare menar förespråkare för könsintegrering att aggressivitet och krigsduglighet är socialt inlärd förmågor, inte medfödda. Därmed är det möjligt att träna kvinnor för krigsrollen precis som män. Andra förespråkare hävdar att just för att kvinnor socialiserats i mindre aggressiva och våldsamma roller är de särskilt lämpade att genomföra fredsbefrämjande operationer och framtida Försvarsmakter kommer att vilja ha fler kvinnor just för att de är kvinnor (DeGroot, 2001; Karamé, 2001).

I sammanhanget diskuteras den nuvarande militära träningen som problematisk för de nya militära uppgifterna då den accentuerar maskulina karaktäristika som våld och aggression. I fredsbefrämjande insatser förväntas personalen hålla aggression i schack och sträva mot samförstånd, våld är i dessa sammanhang ett misslyckande. Studier med ett genusperspektiv på krigs- och konfliktsituationer visar att kvinnor och män reagerar på olika sätt i krissituationer. Medan mäns våldsamhet har en större tendens att bli okontrollerad, är kvinnors i regel mer kontrollerad. Mäns aggressivitet tenderar också att eskalera i starkt mansdominerade sammanhang vilket kan vara kontraproduktivt i fredsbefrämjande arbeten (DeGroot, 2001). Ett antal studier av förbands gruppsammanhållning (group coheison) visar att den hypermaskulinitetskultur som kan uppstå i manligt enkönade grupper kraftigt ökar risken för negativa sociala konsekvenser. Winslows (1997) studier av kanadensiska förband i Somalia är ett sådant exempel på när hypermaskulinitet resulterar i våld och kriminella handlingar. Vidare visar studier på samma tema att kvinnors närvaro i dessa grupper reducerar hypermaskulinitet (Rosen et al., 2003). Oavsett hur kvinnor och män är, eller inte är, påverkas vi starkt av rådande könsföreställningar. Forskningen härvidlag visar att kvinnor *uppfattas* som mer fredliga än män. Detta har i fredsbefrämjande arbete visat sig ha lugnande och stabiliserande effekter, t.ex. har kvinnliga poliser en lugnande effekt på aggressiva män, medan närvaron av manliga poliser tenderar att uppfattas som mer provocerande och tenderar att eskalera våld (DeGroot, 2001).

Det är inte omedelbart enkelt att inom ramen för den militära utbildningen se hur en och samma person kan tränas för både krigs- och fredsbefrämjande uppgifter samtidigt. I och med den instabila säkerhets-situation som råder i de flesta fredsbefrämjande insatser behöver den

militära styrkan kunna agera på eskalerande våldssituationer. Samtidigt är det förödande att agera för snabbt med våld, något som den militära träningen för fullskaligt krig går ut på. Sammansättningen av förbanden blir därmed ytterst central, där en ökad integrering av kvinnlig personal utgör en viktig dimension för att kunna hantera den komplexitet som förväntas av militära styrkor i fredsbefrämjande insatser. Att inkludera fler kvinnor innebär dock inte per automatik att ett genusperspektiv inkluderas, eller att kvinnor är essentiellt olika män. Därför krävs också ordentliga utbildningsinsatser inom området för genus och jämställdhet, både inom den militära utbildningen generellt och specifikt inriktat mot fredsbefrämjande insatser.

Det är uppenbart att trots att kvinnor har deltagit i krig i alla tider har den militära professionen och attityderna till denna inte förändrats nämnvärt av kvinnligt inflytande, snarare tvärtom (DeGroot, 2001). Genom historien ser vi hur kvinnor vanligtvis har kallats in till krig i krissituationer då kvinnlig militär personal varit den sista utvägen. Kvinnor har då visat sig lika dugliga som män, ibland bättre (ibid.). Under andra världskriget vände sig ryssarna till kvinnor i desperation efter tyskarnas invasion 1941. Kvinnorna tjänstgjorde i ett flertal stridande positioner, framförallt som stridspiloter. Trots att de fick de sämsta planen presterade de vanligtvis bättre än männen (DeGroot, 2001). Efter kriget tycks kvinnors prestation glömmas bort och för de kvinnor som ville fortsätta den militära banan var det stopp. Kvinnliga krigsveteraner betraktades som pinsamheter, en påminnelse om manligt misslyckande. Kvinnor som dödats i krig fick inga utmärkelser medan män som inte dödats i krig hyllades som krigshjältar. Även om det militära har förändrat många kvinnor har dessa haft mycket liten, om någon, påverkan på den militära professionen. Uttrycket "real men don't do peacekeeping" antyder också något om hur en del män ser på den militära professionens avgränsningar både mot kvinnor och fredbefrämjande insatser.

Den svenska Försvarsmakten ur ett genusperspektiv

Under en lång tid har den svenska Försvarsmakten varit uteslutande manlig, både till numerären och konnotationen (Berggren, 2002; Ivarsson, 2002). De tjänster som kvinnor innehade (fram till 1981) var inte av militär karaktär, såsom kokerskor, städerskor, växeltefonister m.m. Från 1980 då Försvarsmaktens militära positioner delvis öppnades för kvinnor (1989 togs alla restriktioner bort och det blev möjligt för kvinnor att

söka alla militära befattningar) till idag har andelen kvinnliga officerare ökat mycket långsamt. Idag utgör den kvinnliga andelen officerare ca 3,6%. Förklaringar till kvinnors starka underrepresentation kan bero på flera olika faktorer. Många internationella studier visar t.ex. att kvinnor i betydligt högre utsträckning än män är negativt inställda till militära aktioner (Ivarsson, 2002).

En annan viktig faktor handlar om mäns attityder till kvinnor i militära positioner. Ur ett genusperspektiv är ett problem med starkt mansdominerade yrken... ”de homosociala relationer som uppstår genom mäns tendens att föredra och söka varandra för självspeglning, avkoppling, uppbackning och stöd i syfte att bekräfta den egna könsidentiteten och den kulturellt rådande mansbilden och därmed medvetet eller omedvetet bidra till att bevara den manliga överordningen” (Pingel, 2001 sid. 101).

Negativa eller ambivalenta attityder till kvinnor som officerare och värnpliktiga bland de män som finns i Försvarsmakten kan därmed inverka på de åtgärder, eller brist på sådana, som vidtas för att öka andelen kvinnliga officerare. De påverkar också kvinnliga officerares dagliga situation i organisationen, ”...Kvinnors möjlighet att lyckas i manligt dominerade yrken beror därför i hög grad på hur välvilligt framför allt de manliga arbetsledarna eller cheferna ställer sig till den kvinnliga närvaron” (ibid.).

Utifrån flera utvärderingar av jämställdhetsprojekt inom svenskt arbetsliv kan vi idag dra slutsatsen att det är nödvändigt att organisationer som ska bedriva externt jämställdhetsarbetet först har åtgärdat den interna bristen på jämställdhet. I den svenska Försvarsmakten är problematiken inte obetydande. De studier som genomförts avseende förekomsten av könsdiskriminering och sexuella trakasserier inom försvaret visade att 59 % av de kvinnliga officerarna hade varit utsatt för könsdiskriminering och sexuella trakasserier inom en tre-års period (Berggren & Ivarsson, 2002). Efter att olika utbildningsinsatser hade genomförts uppmättes siffran år 2002 till 47%. Analyserna av resultaten visade att åtgärderna hade givit effekt men att problematiken fortfarande är betydande (Berggren, 2003). Detta visar på att Försvarsmakten har möjlighet att hantera problematiken men att större insatser måste göras för att öka den interna jämställdheten. Att bedriva ett kvalitetsmässigt fredsbefrämjande arbete där resolution 1325 beaktas blir annars inte möjligt. Genusinspektioner av förband på internationellt uppdrag som vidtagits har dessutom visat att jämställdhetsproblematiken till stor del handlar

om könsdiskriminering och sexuella trakasserier *inom* förbanden. Detta reducerar givetvis Försvarsmaktens möjligheter att öka andelen kvinnliga officerare liksom att behålla dem.

Vad kan den Svenska Försvarsmakten göra?

Två teman dominerar den internationella debatten om genus och fredsbevarande:

- 1) "gender balancing" – könsbalans
- 2) "gender mainstreaming" – jämställdhetsintegrering

Den första innebär att man satsar ekonomiska resurser och politisk tryck på att numeriskt öka jämställdheten i komponenter som ska skickas ut i internationell tjänstgöring. Den andra är mer innehållsmässig och slutresultatet innebär att genusfrågan är väl integrerad i det dagliga arbetet (det skulle t.ex. innebära att god genuskunskap är en förutsättning för att få delta i fredsbefrämjande insatser). Jämställdhetsintegrering kan sägas stå i motsättning till det bruk som oftast praktiseras, där genusfrågor marginaliseras t.ex. genom att ett par timmar viks för dessa frågor under en utbildning utan att perspektivet påverkar andra relevanta delar av utbildning och träning.

Sverige har mycket god kunskap om jämställdhetsfrågor som aktivt kan användas för att införa ett genusperspektiv i fredsbevarande operationer. Dessa faller inom ramen för det arbete som drivs internationellt. Här lyfts tre aspekter fram.

Ökade satsningar på rekrytering

Ett vanligt argument i rekryteringssammanhang är att det inte finns fler kvinnor att tillgå; kvinnor vill helt enkelt inte eller kan inte rekryteras/befordras. Studier visar dock att det ofta är så att några verkligt stora ansträngningar inte har vidtagits för att hitta kvinnor att rekrytera (SOU 2003:16; Sjöstrand & Petrelius, 2002). I sammanhanget bör ju även frågan, "vad kan vi då göra, erbjuda, förändra, för att fler kvinnor ska vilja/kunna söka en tjänst/befordran" behandlas.

En utvärdering av civila svenska kvinnor i FN-tjänst visar också att de kvinnor som tas ut till och senare genomför internationell tjänstgöring utgör en särskilt stark och resursrik grupp med mycket hög motivation (Tedfledt, 1997). Frågan är dock om dessa kvinnor rekryteras till

beslutsfattande positioner, samt vilka ansträngningar som faktiskt vidtas för att öka rekryteringen av kvinnor både till Försvarsmakten generellt som till fredsbefrämjande insatser. Det bör ställas större krav på att Försvarsmakten vidtar fler och bättre åtgärder för att öka rekryteringen av kvinnor, framförallt i militära och på beslutsfattande positioner.

Utbildning

Ett genusperspektiv på fredbefrämjande insatser innebär inte enbart att inkludera fler kvinnor. Varje förband som skickas ut i internationell tjänst måste utbildas avseende resolution 1325 och i genuskunskap om det aktuella området och konfliktens påverkan. Förbandschefen ska ansvara för att tillse att resolution 1325 beaktas av all personal i all planering och genomförande av verksamhet med aktivt stöd av organisationen som helhet. Hur resolution 1325 har beaktats bör redovisas av respektive förband och följas upp av OPIL som har arbetsgivaransvaret för den svenska utlandsstyrkan. Det slutgiltiga ansvaret för att detta genomförs har, enligt 1325, den högsta chefen i organisationen. Det är därför viktigt att god genuskunskap finns även i de högre skikten inom Försvarsmakten.

Organisation

Inledningsvis bör Försvarsmakten inrätta tjänster som enbart hanterar frågor som rör resolution 1325 och som samordnar forskning och utbildning inom området. En genusexpertis-grupp bör också tillsättas som ska kopplas in i förberedelser av alla internationella uppdrag.

Ytterligare ett förslag som framförts i Norge (Skjelsbæk, 2004) är att utnämna ett par genusofficerare till varje mission, företrädesvis inom ramen för CIMIC (Civil Military Co-operation är en särskild enhet inom FN:s fredsbevarande styrkor som arbetar både civilt och militärt). Genusofficerarnas uppgifter är att fungera som samordnare och sakkunniga avseende genusfrågor i missionens alla delar och gentemot lokalbefolkningen. Förutom utbildning i genusfrågor och resolution 1325 bör genusofficerarna erhålla särskild utbildning avseende sexualiserat våld och träning i att känna igen PTSD (posttraumatiskt stressyndrom) relaterat till sexualiserat våld. I sammanhanget framförs sexualiserat våld som ett säkerhetshot varför genusofficerarnas uppgifter också bör innefatta dokumentering och rapportering av förekomsten av sexualiserat våld. De omfattande inter-etniska våldtäkterna i Bosnien (siffrorna

för dess antal varierar mellan 14.000 till 50.000 beroende på källa) utgör enligt Skjelsbæk exempel på sexualiserat våld som ett säkerhets-hot.

Vidare har svenska och norska forskare framfört vikten av att skapa ett Nordiskt nätverk för kvinnor som arbetar med internationella säkerhetsfrågor som ett led i att öka kvinnors kunskap och deltagande i konfliktintervention och fredsbefrämjande insatser (Olsson & Skjelsbæk, 2004). Detta, liksom annat internationellt samarbete i frågor som rör resolution 1325 bör den svenska Försvarsmakten aktivt delta i.

Kunskapen om genusfrågor i fredsbefrämjande insatser är fortfarande mycket bristfällig inom Sverige och Europa. Försvarsmakten bör därför satsa på forskning avseende implikationerna av resolution 1325. Idag finns mycket liten kunskap om vad resolutionen kan innebära för Försvarsmakten och hur den ska implementeras. Det bedrivs inte heller någon systematisk forskning inom området. Det omfattande arbete som bör initieras av Försvarsmakten uppnås dock inte utan tillräckliga ekonomiska motivationer och resurser.

Avslutningsvis

Jämställdhet är en av de viktigaste förutsättningarna för demokratiseringen av ett land och integrering av genusperspektivet är både kvinnors och mäns ansvar. Ett land som Sverige som är erkänt för sin progressiva jämställdhetspolitik har även mycket att förlora på ett dåligt uppförande av trupper eller dåligt genomförd policy inom jämställdhetsområdet, men även mycket kunskap att använda sig av för att komma tillrätta med problem och positivt bidra inom genusområdet. Hittills har integreringen av genusperspektivet till största delen inriktats på kvinnors behov och erfarenheter. Detta beror på att mäns behov, till skillnad från kvinnors, redan är så väl integrerade i de flesta policies och program att de betraktas som självklarheter. Jämställdhet är inte ett område som vi kan bli färdiga med, utan ett mål vi måste sträva mot att uppnå. I alla länder, i olika situationer och genom generationer, måste jämställdhetsperspektivet därför ständigt bevakas. FN resolutionen 1325 är ett exempel på en sådan bevakning inom området väpnade konflikter.

Referenser

- Barth, E. (2003). The United Nations mission in Eritrea/Ethiopia: Gender(ed) effects. I L. Olsson & I. Skjelsbaek (Red.) *Gender aspects of conflict interventions: Intended and unintended consequences*. Oslo: PRIO.
- Berggren, A. (2002). *Undercover operations in no-women's land. The Swedish Armed Forces through a gender lens*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Berggren, A. (2003). *Replikering av 1999-års studie avseende förekomsten av sexuella trakasserier inom Försvarmakten*. Stockholm: FHS.
- Berggren & Ivarsson, 2002. *Jakten sätter på attacken*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Blomgren, E. & Johansson, 2004. *Bataljonchefsrollen i ny kontext – exempel Bosnien/Kosovo*. Stockholm: Försvarshögskolan, ILM.
- Chinkin, C. (2001). *Gender mainstreaming in legal and constitutional affairs: A reference manual for government and other stakeholders*. Stylus Publischer Llc.
- DeGroot, G.J. (2001). A few good women: Gender stereotypes, the military and peacekeeping. I L. Olsson & T. Tryggestad (Red.) *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row .
- Delphy, C. (1980). A materialist feminism is possible. *Feminist Review* no. 4, 1980.
- Eurostat. 2002. *The life of women and men in Europe: A statistical portrait*. Luxembourg: Office for official publications of the European communities.
- Franke, Linda Bird (1997). *Ground Zero. The Gender Wars in the Military*. New York: Simon & Schuster.
- Fox, M-J. (2001). The idea of women in peacekeeping: Lysistrata and Antigone. I L. Olsson & T. Tryggestad (Red.) *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row.
- Gemzöe, L. (2002) *Feminismer*. Stockholm; Bilda Förlag
- Hicks Stiehm, J. (2001). Women, peacekeeping and peacemaking; gender balance and mainstreaming. I L. Olsson & T. Tryggestad (Red.) *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row.
- International Alert. (2002). *Gender mainstreaming in peace support operations: moving beyond rhetoric to practice*. London: International Alert.

- Ivarsson, S. (2002). *Diskurser kring kvinnor i uniform – om attityder till kvinnor som officerare och värnpliktiga bland män inom Försvarsmakten*. Stockholm: Försvarshögskolan/ILM.
- Johansson, V. (2001). *Där könsmakten ändras*. Umeå: Boréa.
- Karamé, K (2001). Military women in peace operations: Experiences of the Norwegian battalion in UNIFIL 1978-1998. I L. Olsson & T. Tryggestad (Red.) *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row.
- Olsson, L. (2001). Gender mainstreaming in practice: The United Nations transitional assistance group in Namibia. I L. Olsson & T. Tryggestad (Red.) *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row.
- Olsson & Tryggestad (2001). *Women and International Peacekeeping*. Chippenham, Wiltshire: Anthony Row .
- Olsson, L., & Skjelsbæk, I. (2004). *Gender aspects of conflict interventions. Intended and unintended consequences*. Oslo:PRIO.
- Pingel, B. (2001). Kvinnors karriär – hinder och möjligheter, I Gonäs, Lindgren & Bildt (Red.), *Könssegregering i arbetslivet*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Rehn, E. & Johnson Sirleaf, E. (2002). *Women, war, peace*. New York; UNIFEM.
- Rosen, L.N., Knudson, K.H., Fancher, P. (2003). Cohesion and the culture of hypermasculinity in U.S. army units. *Armed Forces & Society*, 29, 325-351.
- Skjelsbæk, I.(2003). The NATO stabilization force in Bosnia and Herzegovina: A military Intervention facing new civilian challenges. I L. Olsson & I. Skjelsbæk (Red.). (2004). *Gender aspects of conflict interventions. Intended and unintended consequences*. Oslo:PRIO.
- Sjöstrand, S-E & Petrelius, P (2002). *Rekrytering av koncernstyrelser: nomineringsförfaranden och styrelsesammansättning med fokus på kvinnors ställning och möjligheter*. Stockholm: SNS Förlag.
- SOU 2003:16. *Mansdominans I förändring: om ledningsgrupper och styrelser*. Stockholm: Edita Nordsteds Tryckeri AB.
- Statistiska centralbyrån. (2003) *På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet*. Örebro; SCB-Tryck.
- Winslow, D. (1997). *The Canadian airborne regiment in Somalia: A socio-political inquiry*. Ottawa: Canadian Government Publishing.

Kvinnor, fred och säkerhet

Förenta nationerna
Säkerhetsrådet
31 oktober 2000

Resolution 1325 (2000) antagen av säkerhetsrådet vid dess 4213 möte den 31 oktober 2000

Säkerhetsrådet,

åberopar sina resolutioner 1261 (1999) av den 25 augusti 1999, 1265 (1999) av den 17 september 1999, 1296 (2000) av den 19 april 2000 och 1314 (2000) av den 11 augusti 2000 och uttalanden i denna fråga av säkerhetsrådets ordförande samt ordförandens uttalande inför massmedierna vid Förenta nationernas dag för kvinnors rättigheter och internationell fred (Internationella kvinnodagen) den 8 mars 2000 (SC/6816),

åberopar även åtagandena i Peking-deklarationen och handlingsplanen (A/52/231) och åtagandena i slutakten från Förenta nationernas generalförsamlings tjugotredje särskilda möte, kallat "Kvinna 2000: jämställdhet mellan könen, utveckling och fred för det 21 århundradet" (A/S-23/10/Rev.1), särskilt de åtaganden som gäller kvinnor och väpnade konflikter,

erinrar sig om syftena och principerna i Förenta nationernas stadga, där det anges att säkerhetsrådet bär huvudansvaret för bevarande av internationell fred och säkerhet,

uttrycker sin oro över att civilbefolkningen, särskilt kvinnor och barn, utgör det stora flertalet av dem som är mest utsatta vid väpnade konflikter, inte minst som flyktingar – både externa och internflyktingar

– och att de i tilltagande utsträckning väljs ut som måltavlor för kombattanter och beväpnade element, och som är medvetna om de följdverkningar detta har på en varaktig fred och försoning,

bekräftar åter den viktiga roll som kvinnor spelar i fråga om konfliktförebyggande, konfliktlösning och fredsuppbyggande samt betonar betydelsen av deras lika deltagande och fulla medverkan i alla strävanden att bevara och främja fred och säkerhet och behovet av att öka deras roll vid beslutsfattandet med avseende på konfliktförebyggande och konfliktlösning,

bekräftar även åter behovet av att till fullo tillämpa internationell lagstiftning om humanitära och mänskliga rättigheter som värnar kvinnors och flickors rättigheter under och efter konflikter,

understryker behovet av att alla parter säkerställer att program för minröjning och medvetandegörande om minfaran beaktar kvinnors och flickors särskilda behov,

inser att det är ytterst angeläget att inkorporera jämställdhetsperspektivet i alla fredsbevarande insatser och beaktar härvidlag Windhoek-förklaringen och handlingsplanen från Namibia om inkorporering av ett jämställdhetsperspektiv i flerdimensionella fredsunderstödjande insatser (S/2000/693),

erkänner även betydelsen av rekommendationen i säkerhetsrådets ordförandes uttalande till massmedierna den 8 mars 2000 om särskild utbildning av all fredsbevarande personal om skydd, särskilda behov och mänskliga rättigheter för kvinnor och barn i konfliktsituationer,

erkänner att en förståelse av väpnade konflikters inverkan på kvinnor och flickor, effektiva institutionella arrangemang för att trygga skyddet av dem och deras fulla deltagande i fredsprocessen i hög grad tjänar till att upprätthålla och främja internationell fred och säkerhet, samt

noterar behovet av att sammanställa uppgifter om väpnade konflikters inverkan på kvinnor och flickor.

Säkerhetsrådet

1. uppmanar enträget medlemsstaterna att se till att kvinnor i ökad utsträckning deltar på alla beslutsnivåer i nationella, regionala och internationella institutioner och mekanismer för förebyggande, hantering och lösning av konflikter,
2. uppmanar generalsekreteraren att genomföra sin strategiska handlingsplan (A/49/587), i vilken förespråkas en ökning av kvinnornas deltagande på beslutsfattarnivå vid konfliktlösning och i fredsprocesser,
3. uppmanar enträget generalsekreteraren att tillsätta flera kvinnor som särskilda ombud och utsända för att tjäna som medlare och uppmanar därför medlemsstaterna att anmäla kandidater till generalsekreteraren för att införas i en förteckning som skall aktualiseras fortlöpande,
4. uppmanar vidare generalsekreteraren att sträva efter att utveckla kvinnornas roll och bidrag till Förenta nationernas insatser på fältet, särskilt som militära observatörer, civil polis samt experter i fråga om mänskliga rättigheter och humanitära insatser,
5. uttrycker sin beredskap att inkorporera ett jämställdhetsperspektiv i fredsbevarande insatser och uppmanar generalsekreteraren att trygga att, där så är lämpligt, jämställdhetsperspektivet tas i beaktande vid fältinsatser,
6. anmodar generalsekreteraren att lämna medlemsstaterna anvisningar och material för utbildning om kvinnors skydd, rättigheter och särskilda behov samt om betydelsen av att kvinnor medverkar i alla fredsbevarande och fredsuppbyggande insatser, inbjuder medlemsstaterna att inkorporera dessa aspekter och även utbildning i medvetande om hiv/aids i sina nationella utbildningsprogram för militär och civil polis vid förberedandet av insatser och uppmanar vidare generalsekreteraren att tillse att civil personal som deltar i fredsbevarande insatser får genomgå liknande utbildning,
7. uppmanar enträget medlemsstaterna att öka sitt frivilliga ekonomiska, tekniska och logistiska stöd för genusanpassad utbildning, däribland utbildning som genomförs av berörda fonder och program, bland annat av Förenta nationernas kvinnofond och av Förenta nationernas barnfond samt av Förenta nationernas flyktingkommisarie och av andra berörda organ,

8. uppmanar alla de berörda att, när de förhandlar och genomför fredsavtal, anta ett jämställdhetsperspektiv som bland annat beaktar följande:
 - a) kvinnors och flickors särskilda behov vid repatriering och återflyttning för rehabilitering, återanpassning och återuppbyggande efter konflikt,
 - b) åtgärder för att stödja lokala kvinnogrupperns fredsinitiativ och inhemska förfaranden för konfliktlösning och som innefattar kvinnors deltagande i alla mekanismerna för att genomföra fredsavtalen,
 - c) åtgärder som tillgodoser skydd och respekt för kvinnors och flickors mänskliga rättigheter, särskilt med avseende på författningen, valsystemet, polisväsendet och domstolsväsendet,
9. uppmanar alla parter i väpnade konflikter att till fullo respektera den internationella rätt som är tillämplig på kvinnors och flickors rättigheter och skydd, särskilt såsom civilbefolkning och särskilt de åtaganden som gäller dem enligt 1949 års Genèvekonventioner med 1977 års tilläggsprotokoll, 1951 års flyktingkonvention med 1967 års protokoll, 1979 års konvention om avskaffande av alla former av diskriminering av kvinnor och dess fakultativa protokoll av år 1999 samt Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter av år 1989 och dess två fakultativa protokoll av den 25 maj 2000 och att beakta de relevanta bestämmelserna i Romstadgan om Internationella brottmålsdomstolen,
10. uppmanar alla parter i väpnade konflikter att vidta särskilda åtgärder för att skydda kvinnor och flickor mot sexuellt våld, särskilt våldtäkt och andra former av sexuellt utnyttjande och alla andra former av våld i situationer av väpnad konflikt,
11. understryker att alla stater är skyldiga att avskaffa strafflöshet och att lagföra alla personer som anklagas för folkmord, brott mot mänskligheten samt krigsförbrytelser, däribland brott som sammanhänger med sexuellt och annat våld mot kvinnor och flickor, och betonar i detta hänseende nödvändigheten av att, där så är möjligt, undanta dessa brott från amnesti,
12. uppmanar alla parter i väpnade konflikter att respektera flyktinglägrens och flyktinganläggningarnas civila och humanitära karaktär och att ta hänsyn till kvinnors och flickors särskilda behov, inte minst vid utformningen av dessa läger och anläggningar, och återoppar

- säkerhetsrådets resolutioner 1208 (1998) av den 19 november 1998 och 1296 (2000) av den 19 april 2000,
13. uppmanar alla som deltar i planering av avvapning, demobilisering och återanpassning att beakta de olika behov som kvinnliga och manliga ex-kombattanter har och att beakta deras anhörigas behov,
 14. bekräftar åter att det är berett att, när rådet antar åtgärder med stöd av artikel 41 i Förenta nationernas stadga, beakta åtgärdernas möjliga inverkan på civilbefolkningen, med hänsyn till kvinnors och flickors särskilda behov, för att överväga lämpliga undantag av humanitära skäl,
 15. uttrycker sin beredskap att trygga att säkerhetsrådets insatsgrupper beaktar könsrelaterade aspekter och kvinnors rättigheter, däribland genom samråd med lokala och internationella kvinnogrupper,
 16. uppmanar generalsekreteraren att verkställa en undersökning av väpnade konflikters inverkan på kvinnor och flickor, kvinnornas roll i fredsuppbyggandet och genusaspekterna på fredsprocesser och konfliktlösning och uppmanar vidare generalsekreteraren att avge en rapport till säkerhetsrådet om resultatet av sin undersökning och att delge alla Förenta nationernas medlemsstater rapporten,
 17. anmodar generalsekreteraren att, i förekommande fall, i sin rapport till säkerhetsrådet inkludera uppgifter om arbetet med jämställdhetsintegrering i alla fredsbevarande insatsgrupper och uppgifter om andra aspekter som berör kvinnor och flickor,
 18. beslutar att fortsätta att aktivt ägna sig åt denna fråga.

I debattserien 2000-2004 har tidigare publicerats:

Revolution i det svenska försvaret av Michael Moore,
artikelnr: FOBERO001, ISBN: 91-973320-2-x

Missilhot mot Sverige? av Stefan Axberg och Ingemar Dörfer,
artikelnr: FOBERO002, ISBN: 01-973320-3-8

Se upp med Asien! av Ingolf Kiesow och Wei-Jen Hu,
artikelnr: FOBERO103, ISBN: 91-973320-4-6

Försvaret och det vidgade säkerhetsbegreppet av Eva Haldén,
artikelnr: FORBERO104, ISBN: 91-973320-7-0

Totalförsvaret är överspelat – vi behöver ett samhällsförsvär!
av Bengt Sundelius,
artikelnr: FORBERO105, ISBN: 91-973320-5-4

Hotet från biologiska vapen – myt eller verklighet? av Roger Roffey,
artikelnr: FORBERO106, ISBN: 91-974233-0-0

Folket, försvaret och framtiden av Göran Lindmark och Göran Stütz,
artikelnr: FORBERO107, ISBN: 91-974233-1-9

Idéernas kamp i säkerhetspolitiken av Ulla Gudmundson,
artikelnr: FORBERO201, ISBN: 91-974233-3-5

Den europeiska säkerhetspolitiska horisonten av Hans-Christian Hagman,
artikelnr: FORBERO202, ISBN: 91-974233-6-X

Försvär i förändring av Michael Moore,
artikelnr: FORBERO301, ISBN: 91-974233-8-6

The Transatlantic Link – 4 Voices on European and North American Relations
av Philippe Errera, Charles Grant, Bo Huldt, Robert E. Hunter,
artikelnr: FORBERO302, ISBN: 91-974667-2-7